

2ο ΓΕΝΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η γνωριμία με την τέχνη της Αναγεννήσεως, δημιουργός πολιτιστικής
και καλλιτεχνικής παιδείας»**

Επιμέλεια εργασίας: Βάκη Ε.

Γκλάβας Α.

Διαμαντόπουλος Ι.

Ιωαννίδης Φ.

Καράτζαλης Χ.

Κοροβέση Μ.

Κοσμίδη Χ.

Λουκά Α.

Μασούρα Μ.

Μέγα Β.

Νταϊκο Χ.

Παπαδά Ι.

Παπαθεοδώρου Μ.

Παπλωματά Μ.

Σφυρή Ε.

Τζίκας Κ.

Τσίμπος Φ.

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Καρανάσου Μ. ΠΕ02

Σχ. Έτος 2016-17

*«Αυτοί που επιμένουν να ζωγραφίζουν πρακτικά, χωρίς επιστήμη,
μοιάζουν με κυβερνήτες που ταξιδεύουν χωρίς πηδάλιο και χωρίς
πυξίδα»*

Λεονάρντο ντα Βίντσι

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί την έκθεση της ερευνητικής εργασίας των μαθητών/τριών της Β΄ Λυκείου στο πλαίσιο του μαθήματος «Ερευνητική Εργασία» του β΄ τετράμηνου. Περιέχει αξιόλογα συμπεράσματα σχετικά με την τέχνη την περίοδο της Αναγέννησης. Έγινε έρευνα διαδικτυακών πηγών, βιβλίων, και παρουσίαση συμπερασμάτων σχετικών με το θέμα.

Με την εργασία μας αντιμετωπίσαμε ερευνητικά το θέμα, αποκτήσαμε βαθιά γνώση για την τέχνη της Αναγεννήσεως, διευρύνουμε τους πολιτιστικούς μας ορίζοντες και ήρθαμε σε επαφή με έργα τέχνης, ώστε αντιληφθήκαμε τη σχέση της καλλιτεχνικής δημιουργίας με την πολιτισμική εξέλιξη και συνειδητοποιήσαμε ότι η τέχνη είναι έκφραση κοινωνικοοικονομικών, πολιτιστικών και άλλων παραμέτρων. Ομοίως, ελπίζουμε να κάνει και κάθε μελετητής της παρούσας εργασίας μας.

Λέξεις- κλειδιά: τέχνη Αναγέννησης, αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, γράμματα .

Πίνακας περιεχομένων

	Σελίδες
Περίληψη	2
Περιεχόμενα	3
Πρόλογος	4
Εισαγωγή	5
Μεθοδολογία	6
Ενότητα 1 ^η «Αναγέννηση- Ανθρωπισμός- Καθολικός άνθρωπος» ...	7
Ενότητα 2 ^η «Η αρχιτεκτονική κατά την Αναγέννηση».....	10
Ενότητα 3 ^η «Η ζωγραφική κατά την Αναγέννηση».....	16
Ενότητα 4 ^η «Η γλυπτική κατά την Αναγέννηση»	21
Ενότητα 5 ^η «Η ανάπτυξη των γραμμάτων κατά την Αναγέννηση» ...	28
Συμπεράσματα	40
Πηγές	41

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή πραγματοποιήθηκε από τους μαθητές: Βάκη Ε., Γκλάβα Α., Διαμαντόπουλο Ι., Ιωαννίδη Φ., Καράτζαλη Χ., Κοροβέση Μ., Κοσμίδη Χ., Λουκά Α., Μασούρα Μ., Μέγα Β., Ντάικο Χ., Παπαδά Ι., Παπαθεοδώρου Μ., Παπλωματά Μ., Σφυρή Ε., Τζίκα Κ., Τσίμπο Φ., με την επίβλεψη της Καρανάσου Μ. ΠΕ02, και εντάσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος της Ερευνητικής Εργασίας σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα της Β΄ Λυκείου, κατά τη διάρκεια του Β΄ τετράμηνου του σχ. έτους 2016-17.

Ο τίτλος της εργασίας είναι **«η γνωριμία με την τέχνη της Αναγεννήσεως, δημιουργός πολιτιστικής και καλλιτεχνικής παιδείας»**, ανήκει στην ενότητα «Τέχνη και Πολιτισμός» και συνδέεται άμεσα με τις καλλιτεχνικές και πολιτιστικές αναζητήσεις μας. Η επιλογή του θέματος έγινε με βάση τους προβληματισμούς μας για την τέχνη ιδιαίτερα την εποχή της Αναγεννήσεως, όπως την γνωρίσαμε από το μάθημα της Ιστορίας. Ως έφηβοι έχουμε αναζητήσεις σχετικές με τις τέχνες, επιδιώκουμε να διαμορφώσουμε ένα πολύπλευρο χαρακτήρα, πολλοί από μας ασχολούνται ερασιτεχνικά με διάφορες εκφράσεις της τέχνης (ζωγραφική, μουσική, θέατρο) και επιδιώκουμε να αναπτύξουμε δημιουργικές δραστηριότητες. Τέλος, συνδέεται με πολλά διδασκόμενα μαθήματα, όπως νεοελληνική γλώσσα, ιστορία, πληροφορική, ιστορία της τέχνης, καλλιτεχνικά, μαθηματικά.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία μας κινείται στο επιστημονικό πεδίο της τέχνης και του πολιτισμού. Έγινε έρευνα προκειμένου να διαπιστώσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των τεχνών την περίοδο της Αναγέννησης. Στη συνέχεια αναζητήσαμε την επίδραση της στον παγκόσμιο και σύγχρονο πολιτισμό. Διαπιστώσαμε ότι η τέχνη αυτή έλαβε πολλά στοιχεία από τον αρχαίο κλασικό ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό, ότι είναι πολλές οι επιδράσεις της τέχνης αυτής στη σημερινή εποχή και ότι η τέχνη αυτή είναι πραγματικά δημιουργός πολιτιστικής και καλλιτεχνικής παιδείας. Με την εργασία αυτή ενεργοποιήθηκε η σκέψη, η κριτική ικανότητα και η δημιουργικότητά μας, και κυρίως αγαπήσαμε την τέχνη, αναζητήσαμε τρόπους έκφρασης και ευαισθητοποιηθήκαμε απέναντι στα μεγάλα ερωτήματα που θέτει ο άνθρωπος και στους τρόπους με τους οποίους απαντώνται μέσα από την τέχνη.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Αρχικά, με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο (**1^η ομάδα**: Κοσμίδη Χ., Παπαδά Ι., Ντάικο Χ., Βάκη Ε., **2^η ομάδα**: Μασούρα Μ., Παπλωματά Μ., Μέγα Β., Κοροβέση Ε., Λουκά Α., **3^η ομάδα**: Σφυρή Ε., Παπαθεοδώρου Μ., Καράντζαλης Χ., Γκλάβας Α., **4^η ομάδα**: Τζίκας Κ., Τζίμπος Φ., Διαμαντόπουλος Ι., Ιωαννίδης Φ.,) αναζητήσαμε στοιχεία σχετικά με την τέχνη της Αναγέννησης , από τα σχολικά βιβλία, τη βιβλιοθήκη του σχολείου μας (βιβλιογραφική έρευνα) και στη συνέχεια στραφήκαμε και στη διαδικτυακή έρευνα. Με τη χρήση σημειώσεων, περιλήψεων και ανάλυση περιεχομένου κειμένων και έργων , προχωρήσαμε στην επεξεργασία των δεδομένων και καταλήξαμε σε συμπεράσματα σχετικά με την τέχνη την περίοδο αυτή.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^Η

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ- ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ- ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Με τον όρο "Αναγέννηση" εννοούμε το σύνθετο πολιτιστικό, ιστορικό και κοινωνικό φαινόμενο που εμφανίστηκε κατά το 15ο και το 16ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Η οικονομική άνθηση και η πολιτική οργάνωση της Φλωρεντίας αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν εκεί τα πρώτα και βασικά χαρακτηριστικά της Αναγέννησης. Κατά την περίοδο της Αναγέννησης, ο πολιτισμός σε όλες τις εκφάνσεις του φτάνει στο απόγειο μέσω των πνευματικών αναζητήσεων και καλλιτεχνικών επιτευγμάτων ενώ οι τέχνες γνωρίζουν αλματώδη πρόοδο. Ο ανθρωπισμός, η άντληση θεμάτων από τη μυθολογία, η απαλλαγή από τις αντιλήψεις του Μεσαίωνα και η φιλοσοφική σκέψη συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάπτυξη των τεχνών και οδήγησαν ένα πλήθος πνευματικών ανθρώπων να εντρυφήσουν σε τομείς και να διαπρέψουν. Έτσι, λοιπόν, η διαύγεια του νου, η ορθολογιστική σκέψη καθώς επίσης και η ανανέωση των θεμάτων αισθητικής οδήγησαν στην πολιτισμική εξέλιξη και είχαν ως αποκύημα πολλά επιστημονικά και καλλιτεχνικά επιτεύγματα.

Αναγεννησιακή τέχνη

Με τον όρο **Αναγεννησιακή τέχνη** αναφερόμαστε στην καλλιτεχνική παραγωγή κατά την ιστορική περίοδο της Αναγέννησης. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ήταν η ανανέωση των θεμάτων και της αισθητικής στην Ευρώπη. Η καλλιτεχνική παραγωγή την περίοδο αυτή είναι δύσκολο να οροθετηθεί χρονικά, ωστόσο θεωρούμε πως ξεκίνησε στην Ιταλία τον 15^ο αι. και διαδόθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη, με διαφορετικούς όμως ρυθμούς και σε διαφορετικό βαθμό ανάλογα με την γεωγραφική περιοχή. Τον 16^ο αι. έφθασε σε πολλές χώρες στο απόγειό της.

Η Αναγεννησιακή τέχνη δεν χαρακτηρίστηκε από μια επιστροφή στο παρελθόν, αντίθετα, οι νέες τεχνικές σε συνδυασμό με το νέο πολιτικό, κοινωνικό και επιστημονικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε εκείνη την εποχή, επέτρεψαν στους καλλιτέχνες να καινοτομήσουν. Επιπλέον, για πρώτη φορά, η τέχνη έγινε ιδιωτική, με την έννοια πως δεν διαμορφωνόταν από τη θρησκευτική ή πολιτική εξουσία, αλλά αποτελούσε προϊόν αποκλειστικά των ίδιων των καλλιτεχνών.

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Κατά την περίοδο της Αναγέννησης σημαντική ήταν η επιρροή του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού στον απαλλαγμένο από τις αντιλήψεις του Μεσαίωνα άνθρωπο. Παρουσιάστηκε έντονα η ανάγκη για απόκτηση νέων ιδεών-τρόπων έκφρασης, Έτσι, ο άνθρωπος στράφηκε στη βαθύτερη εκμάθηση τόσο των ελληνικών όσο και των λατινικών γραμμάτων, γεγονός που έγινε καθολικά αποδεκτό αφού φαίνεται να ασκούσε μεγάλη επιρροή και στις ανώτερες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβανόταν η μελέτη ελληνικών φιλοσοφικών κειμένων καθώς και της ελληνικής γραμματείας. Την ειδοποιό διαφορά αποτέλεσε το γεγονός της μελέτης του αρχαίου πολιτισμού όχι μόνο σε θεωρητικό επίπεδο αλλά και σε πρακτικό. Πλέον, επιχειρούσαν να αντλήσουν αξίες για τη θεμελίωση του σύγχρονου κόσμου. Πρωτεργάτες του κινήματος αυτού υπήρξαν οι Δάντης , Πετράρχης, Βοκκάκιος.

Ο ανθρωπισμός έθεσε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τον άνθρωπο. Επικρατούσε η αντίληψη ότι ο άνθρωπος, η ελευθερία αλλά και η ποιότητα της ζωής του αποτελούν προϋποθέσεις που επιφέρουν την πρόοδο στην κοινωνία και τον πολιτισμό.

Ο ανθρωπισμός ή αλλιώς ουμανισμός υπήρξε ρεύμα που ακολούθησε μετά το τέλος του Μεσαίωνα. Είναι φανερό πως υπήρξε ρεύμα πνευματικό, που στόχευε στην πολιτιστική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του θεοφοβικού μοντέλου που επικρατούσε ως τότε. Γενικότερα, ο ανθρωπισμός ενίσχυσε την πίστη στην αξία του ανθρώπου ως ελεύθερη ύπαρξη που έχει την έμφυτη τάση και το δικαίωμα να μορφωθεί, να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες και να ζει μέσα σε μια συγκροτημένη κοινωνία η οποία θα έχει θεσπίσει κανόνες βασισμένους σε ηθικές αξίες και ιδεώδη.

Οι ρίζες του Ανθρωπισμού εντοπίζονται στους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους φιλόσοφους όπως είναι ο Επίκουρος, Αίσωπος , Δημόκριτος, Πρωταγόρας και στους μεσαιωνικούς Άραβες φιλόσοφους.

ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Homo Universalis είναι ο χαρακτηρισμός του ιδανικού ανθρώπου της Αναγεννήσεως (15ος-16ος αιώνας). Ο Homo Universalis ή Καθολικός άνθρωπος είναι ο χαρακτηρισμός ενός ανθρώπου που συγκέντρωνε όλα τα ιδανικά της εποχής της Αναγέννησης: αγάπη για δημιουργία και δραστήρια ζωή, πίστη στις δυνάμεις του ανθρώπου σωματικές και πνευματικές, πνεύμα φιλελεύθερο και ερευνητικό. Ο καθολικός άνθρωπος είναι δημιουργός του πολιτισμού του και υπεύθυνος για τη μοίρα του. Σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός τέτοιου ανθρώπου κατά την Αναγεννησιακή αντίληψη παίζει η εκπαίδευση όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Έρασμος "οι άνθρωποι δεν γεννιούνται αλλά γίνονται". Ο πιο χαρακτηριστικός καθολικός άνθρωπος είναι ο Leonardo Da Vinci εξαιτίας του εύρους των ασχολιών του (ζωγραφική, γλυπτική, μηχανική, αρχιτεκτονική κ.α.) Άλλες χαρακτηριστικές προσωπικότητες της εποχής ήταν ο Ισαάκ Νεύτων, ο Αβικέννας και ο Γαλιλαίος.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^Η

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Βάσεις της αρχιτεκτονικής την εποχή αυτή αποτέλεσαν η αναφορά στην ελληνορωμαϊκή αρχιτεκτονική και τους ρυθμούς της, το ενδιαφέρον για τα αρχαιολογικά ευρήματα, η σύνδεση της αρχιτεκτονικής με τη φύση και τον άνθρωπο, οι κατασκευαστικές εξελίξεις και η νέα αντίληψη του χώρου, μέσα από τον ορθολογισμό της προοπτικής.

Τα ερείπια των ρωμαϊκών κτιρίων προκάλεσαν στους αρχιτέκτονες μια μεγάλη περιέργεια για το παρελθόν και την επιθυμία να το ξεπεράσουν. Η χρησιμοποίηση των ρυθμών της ελληνορωμαϊκής αρχιτεκτονικής ήταν βασικό γνώρισμα της αρχιτεκτονικής της Αναγέννησης. Χρησιμοποιώντας οι αρχιτέκτονες τις μαθηματικές αναλογίες που παρατηρούσαν στα μέλη των ρυθμών ήθελαν να αποδείξουν ότι υπάρχει μια αρμονική αναλογία ανάμεσα στο έργο του ανθρώπου και στον κόσμο. Η πιο σημαντική πηγή πληροφοριών για την αρχιτεκτονική της αρχαιότητας ήταν τα Δέκα βιβλία για την αρχιτεκτονική του Ρωμαίου αρχιτέκτονα Βιτρούβιου, ο οποίος τον 1ο αιώνα μ.Χ. κατέγραψε πολύτιμες πληροφορίες για την αρχιτεκτονική της εποχής του.

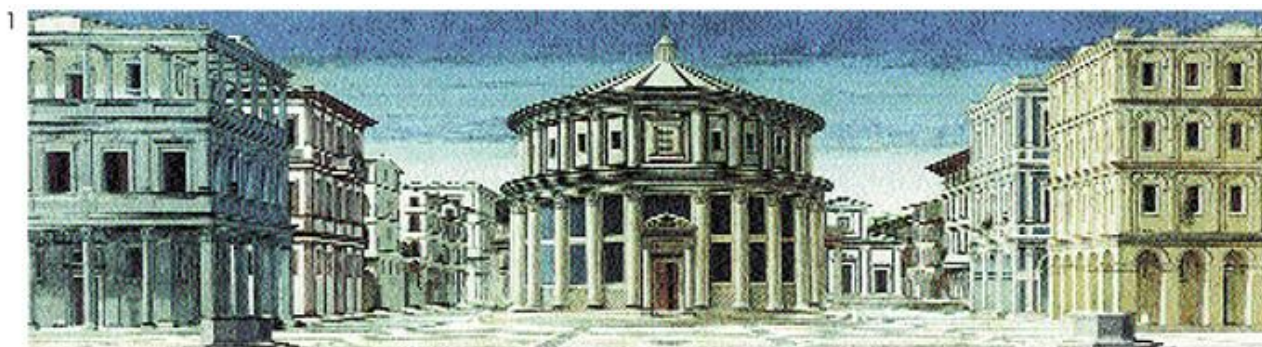
Η έμφαση στο κέντρο του αρχιτεκτονικού χώρου, ως βασική αρχή της οργάνωσής του, θεωρήθηκε εργαλείο κατασκευαστικής αλλά και οπτικής ενοποίησης. Την εποχή της Αναγέννησης η σημασία που έχει η έννοια του "κέντρου" συνδυάζεται με έναν κοσμολογικό συμβολισμό και οδηγεί τους αρχιτέκτονες στο να σχεδιάζουν κτίρια στα οποία η έμφαση δίνεται στο κέντρο. Αργότερα, στο Μανιερισμό, αυτή η πρωταρχική έννοια της ενότητας του χώρου θα αρχίσει να αμφισβητείται.

Η ζωγραφική, λόγω της στενής σχέσης της με την αρχιτεκτονική, δε θεωρήθηκε μονάχα ως ένα συμπλήρωμα της εσωτερικής διακόσμησης των κτιρίων, αλλά αποτέλεσε ένα βασικό πεδίο έρευνας της προοπτικής. Πολλές φορές, στις ζωγραφικές παραστάσεις που βρίσκονταν στο εσωτερικό των κτιρίων, οι καλλιτέχνες παρουσίαζαν διάφορες ουτοπικές προτάσεις και υποθέσεις για νέες επεμβάσεις στην πόλη ή ακόμα πιστές αναπαραστάσεις αρχιτεκτονικών λεπτομερειών.

Μεγάλη σημασία δόθηκε και στην ένταξη του κτιρίου στη φύση. Οι κήποι σχεδιάζονταν σύμφωνα με γεωμετρικά σχήματα, ενώ τα παρτέρια υπάκουαν στη γενικότερη επιθυμία για τάξη. Η εναρμόνιση της αρχιτεκτονικής με τη φύση αποδεικνύεται με ιδιαίτερο τρόπο στο σχεδιασμό των εξοχικών επαύλεων των αρχόντων.

Οι αρχιτέκτονες της Αναγέννησης (όπως και οι αρχαίοι Έλληνες) επεξεργάστηκαν με μεγάλη ακρίβεια και χρησιμοποίησαν στις κατασκευές τους το άσπρο μάρμαρο της Καράρας, το κίτρινο και το άσπρο μάρμαρο της Σιένας, το πολύχρωμο μάρμαρο της Γένοβας και τον τραβερτίνο λίθο του Τίβολι.

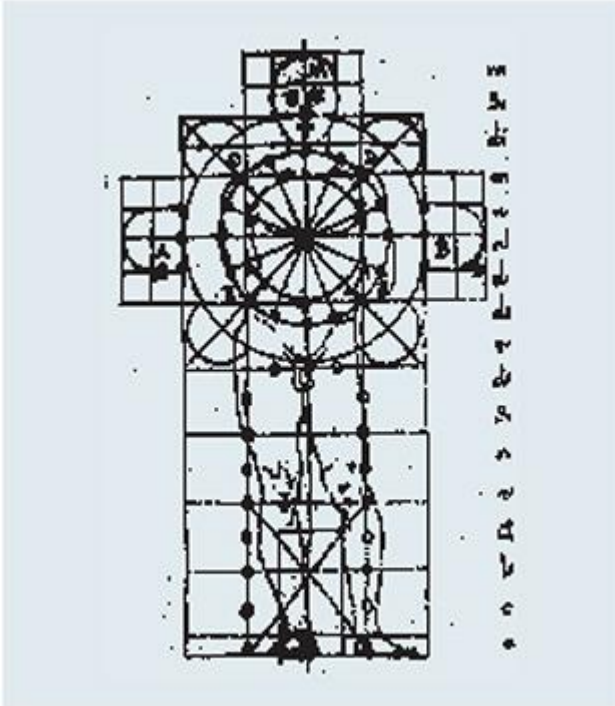
ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

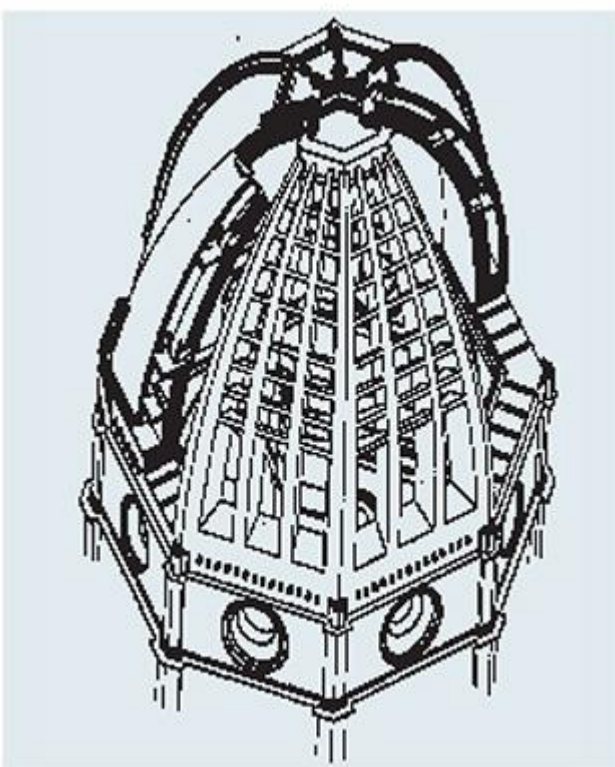
Εικ. 1. "Ιδανική πόλη" (δεύτερο μισό του 15ου αιώνα, **Θυρμπίνο**).

Η προοπτική, η απεικόνιση δηλαδή των αντικειμένων ανάλογα με τη θέση τους στο χώρο, η οποία τονίζει την αίσθηση του βάθους, αναπτύχθηκε ιδιαίτερα την εποχή της Αναγέννησης.

2

3

Εικ. 2. Φραντσέσκο ντι Τζιόρτζιο Μαρτίνι (*Francesco di Giorgio Martini*, 1439-1502), *Μελέτη των αναλογιών του ανθρώπινου σώματος σε συνδυασμό με την κάτοψη εκκλησίας*, Φλωρεντία, Εθνική Πινακοθήκη.

Ο αρχιτέκτονας προσπάθησε να ορίσει το χώρο σε συνάρτηση με τις αναλογίες του ανθρώπινου σώματος, επιβεβαιώνοντας έτσι την αντιστοιχία της εικόνας του κόσμου με αυτήν του οικοδομήματος.

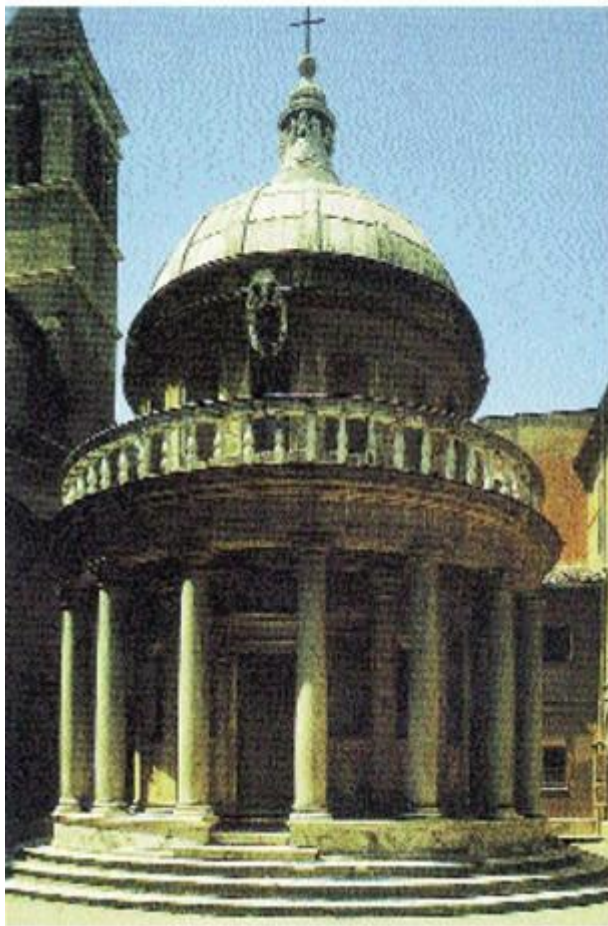
Εικ. 3. Φίλιππο Μπρουνελέσκι (*Filippo Brunelleschi, 1377 1446*), Καθεδρικός ναός της Φλωρεντίας, (1418-1436) τρούλος, αξονομετρικό.

Ο Φίλιππο Μπρουνελέσκι είναι ο πρωταγωνιστής της ιταλικής Αναγέννησης, γιατί θεωρείται ότι όρισε πρώτος τους μαθηματικούς κανόνες της προοπτικής, την οποία εφάρμοσε ως έναν τρόπο αναπαράστασης του χώρου αλλά και καθορισμού του ίδιου του κτιρίου. Μελετώντας τα ρωμαϊκά ερείπια επιδίωξε να απαλλάξει τη γοτθική αρχιτεκτονική από τις βαριές κατασκευές και δημιούργησε ένα νέο κατασκευαστικό σύστημα. Αυτός ο νεωτερισμός εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στον τρούλο του καθεδρικού ναού της Φλωρεντίας.

Εικ. 4: Ο Αλμπέρτι αντιπροσωπεύει τον τύπο του καλλιτέχνη ουμανιστή. Αρχιτέκτονας, πολεοδόμος αλλά και θεωρητικός της τέχνης, ποιητής και μελετητής της αρχαιότητας, καθόρισε με το θεωρητικό του έργο και τις επιστημονικές ιστορικές μελέτες των ρωμαϊκών κτιρίων τα βασικά χαρακτηριστικά της τέχνης της Αναγέννησης, αλλά και την

επαγγελματική και κοινωνική θέση του καλλιτέχνη. Ο Αλμπέρτι συνέβαλε στην αποδέσμευση από τη μεσαιωνική τέχνη (ως έκφραση θεολογικών αξιών) και στη συστηματοποίηση του ανθρωπιστικού χαρακτήρα της τέχνης σύμφωνα με τη φύση, το πνεύμα και τις μορφές της κλασικής αρχαιότητας. Στο μέγαρο της οικογένειας Ρουσελάι ο Αλμπέρτι έκανε για πρώτη φορά χρήση τριών επάλληλων ρυθμών στην πρόσοψη μιας αρχοντικής κατοικίας. Επηρεασμένος από το Κολοσσαίο, χρησιμοποίησε στο ισόγειο τον τοσκανικό ρυθμό, στον κυρίως όροφο τον κορινθιακό και στον τελευταίο έναν απλοποιημένο κορινθιακό. Η πρόσοψη χωρίζεται επίσης σε τρία οριζόντια επίπεδα από τα επιστύλια πάνω από τους κίονες.

Εικ. 5. Ντονάτο Μπραμάντε (Donato Bramante, 1444-1514), Ναΐσκος του Αγίου Πέτρου στο Μοντόριο (1502), Ρώμη.

Ο Μπραμάντε ήταν ζωγράφος, πριν γίνει αρχιτέκτονας, και αντιλαμβανόταν την αρχιτεκτονική, όπως και τη ζωγραφική, μέσα από την τρισδιάστατη έννοια του χώρου και την οργάνωση μιας κάτοψης. Στη μικρή εκκλησία του Αγίου Πέτρου στο Μοντόριο, στη Ρώμη, ο

Μπραμάντε επαναφέρει την κυκλική μορφή, η οποία είχε χρησιμοποιηθεί πολύ στη ρωμαϊκή αρχιτεκτονική, και εγκαινιάζει έτσι ένα νέο τύπο εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Χρησιμοποιώντας τους κανόνες της προοπτικής εντάσσει το κτίριο οπτικά και φυσικά στο κέντρο του χώρου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^Η

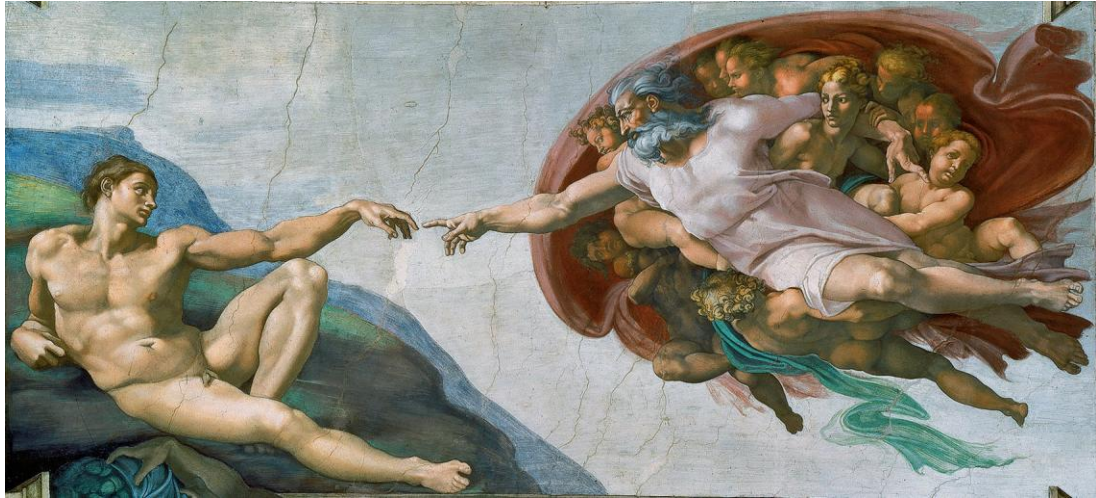
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Η ζωγραφική γνώρισε έναν μεγάλο αριθμό καινοτομιών κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης. Μερικές από αυτές: η τέχνη του sfumato που στηρίζεται στην υπερθετική διαδοχικών στρωμάτων χρώματος, η προοπτική στην οπτική γωνία, η διακόσμηση και ζωγραφική των θόλων των κτηρίων. Μια τεχνική που αναπτύσσεται γοργά και την οποία υιοθετούν γνωστοί ζωγράφοι όπως ο Μιχαήλ Άγγελος και ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (ή El Greco) είναι ο Μανιερισμός. Γίνεται δηλαδή επιμήκυνση των ανθρώπινων χαρακτηριστικών και καταργούνται οι αρμονικές αναλογίες προκειμένου να αποτυπώνονται τα συναισθήματα των μορφών. Παράλληλα έγινε για πρώτη φορά εφικτή η ζωγραφική με λάδι ενώ χάρις τον Da Vinci η ζωγραφική σε ξύλο αντικαταστάθηκε από τη ζωγραφική σε καμβά. Οι ζωγράφοι της εποχής παίρνουν τα θέματα τους από την Βίβλο, την Ιστορία, την Αρχαία Ελληνική και Ρωμαϊκή μυθολογία και από σκηνές της σύγχρονης ζωής. Συγχρόνως στα έργα κυριαρχεί η απεικόνιση του γυμνού και αποδίδεται η τρίτη διάσταση. **Σημαντικότεροι αντιπρόσωποι: Leonardo Da Vinci, Σάντρο Μποτιτσέλι, Μιχαήλ Άγγελος, Ραφαήλ, El Greco ή Δομήνικος Θεοτοκόπουλος.**

Μιχαήλ Άγγελος

Ο Μιχαήλ Άγγελος γεννήθηκε στις 6 Μαρτίου 1475 στο Καπρέζε στην Ιταλία και πέθανε σε ηλικία 90 ετών. Σαν καλλιτέχνης υπήρξε αυτοδίδακτος ξεκινώντας την καλλιτεχνική του μαθητεία σε ηλικία 13 χρονών. Από το 1508 ως το 1512 δούλεψε το περίφημο έργο του, τις τοιχογραφίες της οροφής στο παρεκκλήσι της Καπέλα Σιξτίνα στο Βατικανό της Ρώμης. Το αρχικό σχέδιο της φιλοτέχνησης των 12 αποστόλων μορφοποιήθηκε με περισσότερες από 30 θρησκευτικές φιγούρες και παραστάσεις. Οι τοιχογραφίες ξεκινούσαν στην είσοδο της εκκλησίας και κατέληγαν στην Αγία Τράπεζα. Ο Μιχαήλ Άγγελος ζωγράφησε τους Προφήτες, τις Σίββυλες, την ιστορία του Ισραήλ, τη δημιουργία του κόσμου, τον κατακλυσμό του Νώε, τη δημιουργία του ανθρώπου και το προπατορικό αμάρτημα. Ενδεικτικά:

Η δημιουργία του Αδάμ.

Η Δευτέρα παρουσία.

Το Προπατορικό αμάρτημα και η Έξωση.

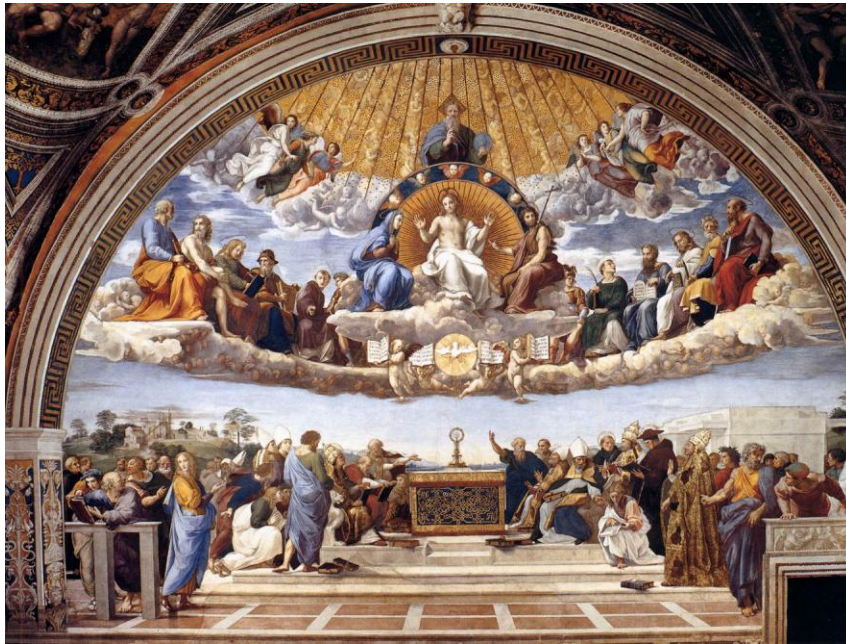
Ραφαήλ

Ο Ραφαήλ ή Ραφαέλο Σάντσιο υπήρξε από τους επιφανέστερους καλλιτέχνες της εποχής του. Γεννήθηκε στο Ουρμπίνο(1483) και μαθήτευσε κοντά στον πατέρα του. Γίνεται γνωστός μέσω των έργων του: Έριδα, Σχολή των Αθηνών, Παρνασσός και Αρετές. Στη συνέχεια ο τότε Πάπας Λέων Ι΄ του αναθέτει τη διακόσμηση των αιθουσών του Βατικανού. Τελειώνοντας τες του δίδεται η θέση του έφορου των ρωμαϊκών αρχαιοτήτων με παραγγελία την κατασκευή ενός τοπογραφικού χάρτη της αρχαίας Ρώμης από εκεί και μετά σπάνια ζωγραφίζει. Σχεδιάζει μόνο τους πίνακες του αναθέτοντας τους στους 'νέους' του. Πεθαίνει σε ηλικία 37 ετών την ίδια ημέρα με την ημέρα γέννησης του Μ. Παρασκευή. Ενδεικτικά έργα του:

Η Σχολή των Αθηνών

Έριδα.

Παρνασσός.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^Η

Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Γλυπτική είναι η τέχνη της δημιουργίας τρισδιάστατων μορφών με τη χρήση ποικίλων μέσων που χαρακτηρίζονται από μεγάλη σκληρότητα (πέτρα, μάρμαρο ή ακόμη και μέταλλα) για τη δημιουργία σταθερών δομών. Επίσης, χρησιμοποιούνται συχνά υλικά όπως ο πηλός, κυρίως για διακόσμηση.

Έχουν διασωθεί αρκετά γλυπτά (κυρίως πέτρινα) από αρχαίους πολιτισμούς και κατηγοριοποιούνται με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους σε διάφορες ιστορικές χρονικές περιόδους.

Τα γλυπτά που προέρχονταν από την αρχαιότητα άσκησαν τεράστια επιρροή και ενέπνευσαν τους καλλιτέχνες κατά την περίοδο της Αναγέννησης. Τα θέματα, τα αντλούσαν πολλές φορές από τη Βίβλο, τη μυθολογία αλλά και την ιστορία. Στην αναγεννησιακή τέχνη γίνεται φανερός ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας που παραγκωνίζει το μεσαιωνικό πρότυπο του θεοκεντρισμού.

Την περίοδο αυτή χρησιμοποιούνται υλικά όπως έντονα χρώματα και λάδια που κάνουν τα έργα να φαντάζουν πιο φωτεινά.

Τέλος, την περίοδο της Αναγέννησης παρατηρείται τεράστια ποικιλία σχεδίων, γεγονός που αποκαλύπτει την ενασχόληση με την τέχνη αλλά και την επιστήμη.

Η γλυπτική ήταν η πρώτη τέχνη στην Φλωρεντία που ανέδειξε τον αναγεννησιακό ρυθμό.

Προέλευση:

Μερικοί τοποθετούν την έναρξη της Αναγέννησης στον διαγωνισμό γλυπτικής του 1401 για τις ορειχάλκινες Θύρες του Βαπτιστηρίου του καθεδρικού ναού της Φλωρεντίας, γνωστές και ως πύλες του παραδείσου. Άλλοι πάλι προτείνουν την ανάθεση το 1408 στον Ντονατέλλο και τον Νάντι ντι Μπάνκο των τεσσάρων καθιστών αγίων για την πρόσοψη του καθεδρικού ναού. Τα ανάγλυφα του διαγωνισμού για τις ορειχάλκινες θύρες που υποβλήθηκαν το 1402, δείχνουν μια νέα αντιμετώπιση στην γλυπτική, που εκδηλώνεται ιδιαίτερα στις μορφές των Ευαγγελιστών. Η Φλωρεντινή γλυπτική συμβαδίζει σε γενικές γραμμές με την ανάπτυξη της ζωγραφικής από έναν επιβλητικό μνημειώδη ρυθμό σε μια ήρεμη γλυκύτητα.

Θεματολογία:

Ενώ κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα η γλυπτική περιορίστηκε στα θρησκευτικά θέματα, η περίοδος της Αναγέννησης παρουσίασε μια ανανέωση των θεμάτων και σε αυτή την τέχνη. Κύριος στόχος είναι πλέον ο ρεαλισμός και η πιστή αναπαράσταση της πραγματικότητας.

Χαρακτηριστικά:

Τα ανάγλυφα υιοθετούν τα θέματα της ελληνικής και ρωμαϊκής μυθολογίας. Τα αγάλματα αποδίδονται τις περισσότερες φορές με πραγματικές ανθρώπινες αναλογίες ή και με μεγαλύτερα μεγέθη. Οι καλλιτέχνες προσπαθούν να μιμηθούν τα αρχαία πρότυπα, κυρίως σε ότι αφορά την αναπαράσταση της κίνησης. Οι αναπαραστάσεις του

γυμνού ανθρώπινου σώματος δεν αποτελούν πλέον ταμπού όπως γινόταν στο Μεσαίωνα.

Σημαντικοί γλύπτες:

- **Λορέντζο Γκιμπέρτι**(1380-1455), ο δημιουργός του περίφημου έργου των **χάλκινων Θυρών του Βαπτιστηρίου της Φλωρεντίας**.
- **Μιχαήλ Άγγελος**(1475-1564),στα δημοφιλέστερα έργα του ανήκουν το άγαλμα του **Δαβίδ** και η **Πιετά**.
- **Ντονατέλλο**(1386-1466),τη φήμη του οφείλει κυρίως στους **ανδριάντες** του, δημιούργησε όμως και έργα τεχνοτροπίας **basso rilievo** (αβαθές ανάγλυφο), στα οποία εμφανίζονται οι νέες -για την εποχή του- τάσεις στην εικονική προοπτική.
- **Μπενβενούτο Τσελίνι**(1500-1571),Πολλά έργα του εκτιμήθηκαν και του χάρισαν μεγάλη φήμη, όπως το τεραστίων διαστάσεων γλυπτό, που απεικονίζει τον **Περσέα** να κρατά το κεφάλι της **Μέδουσας**.
- **Άντριεν ντε Βρις**(1545-1626),στα σημαντικότερα έργα του περιλαμβάνεται το **Συντριβάνι του Ηρακλή** και τα γλυπτά **Ψυχή με το κουτί της Πανδώρας, Ερμής και Ψυχή** και **Ο Χριστός στον στύλο**.
- **Λούκα ντέλλα Ρόμπια**(1400-1482)

Τα έργα αυτών:

Οι **χάλκινες Θύρες του Βαπτιστηρίου της Φλωρεντίας**,τις οποίες ο Μιχαήλ Άγγελος αποκάλεσε **Πύλες του Παραδείσου**.(Λορέντζο Γκιμπέρτι).

Άλλο έργο παριστάνει τον Βιβλικό βασιλιά **Δαβίδ**, τη στιγμή που αποφασίζει να αναμετρηθεί με τον Γολιάθ. (Μιχαήλ Άγγελος)

Το διάσημο γλυπτό **Πιέτα** απεικονίζει το σώμα του Ιησού στα πόδια της μητέρας του Μαρίας, μετά τη Σταύρωση και την αποκαθήλωση.(Μιχαήλ Άγγελος)

Ο **Δαβίδ** του Ντονατέλλο, γνωστό ως το πρώτο χάλκινο άγαλμα της Αναγέννησης στο οποίο η μορφή δεν υποστηριζόταν, καθώς και το πρώτο όρθιο γυμνό μετά την αρχαιότητα.

Αξιόλογο έργο και ο **Περσέας** που κρατά το κεφάλι της Μέδουσας που κοσμεί την Πιάτσα ντε λα Σινιορία της Φλωρεντίας.(Μπενβενούτσο Τσελίνι)

Ερμής και Ψυχή, του Αντριέν ντε Βρις, μουσείου Λύβρου.

ΛΟΡΕΝΤΣΟ ΓΚΙΜΠΕΡΤΙ

Λίγα λόγια για τη ζωή του:

Ο Λορέντσο Γκιμπέρτι γεννήθηκε το **1358** σε μια επαρχία της Ιταλίας και απεβίωσε στις 1 Δεκεμβρίου **1455**. Ήταν Ιταλός καλλιτέχνης την πρώιμη αναγέννησης, πιο γνωστός ως δημιουργός των Χάλκινων Θυρών του Βαπτιστηρίου της Φλωρεντίας, τις οποίες ο Μιχαήλ Άγγελος αποκάλεσε: "**Πύλες του Παραδείσου**". Εκπαιδεύτηκε ως χρυσοτέχνης πλαι στον πατέρα του.

Σημαντικά γεγονότα στην ζωή του:

Το **1401** συμμετείχε και κέρδισε σε καλλιτεχνικό διαγωνισμό για την ανάληψη του έργου κατασκευής δύο μπρούντζινων πυλών, για το βαπτιστήριο του καθεδρικού ναού της Φλωρεντίας. Σώζονται μέχρι σήμερα στο μουσείο Μπαρτζέλλο της Φλωρεντίας τα ορειχάλκινα ανάγλυφα του Γκιμπέρτι και του Φιλίππο Μπρουνελέσκι, ο οποίος συμμετείχε στο διαγωνισμό που είχε θέμα την θυσία του Ισαάκ.

Στη διάρκεια της ζωής του, ο Γκιμπέρτι έδειξε ενδιαφέρον για το έργο άλλων καλλιτεχνών, συνεισφέροντας σε αυτό με τον δικό του τρόπο. Μετά την ολοκλήρωση του έργου του για τον καθεδρικό ναό της Φλωρεντίας, ξεκίνησε να εργάζεται πάνω στην κατασκευή μίας ακόμα πύλης εισόδου, αυτή τη φορά για την ανατολική πλευρά του βαπτιστηρίου του ναού. Το έργο αυτό, το οποίο ο Μιχαήλ Άγγελος ονόμασε **Η Πόρτα του Παραδείσου** (ιταλ. *Porta del Paradiso*), ολοκληρώθηκε το **1452** και περιείχε δέκα βιβλικές σκηνές που φιλοτέχνησε ο Γκιμπέρτι.

Ιδιαίτερη θέση κατέχουν επίσης **τα γραπτά κείμενα του Γκιμπέρτι**, τα οποία συγκέντρωσε σε τρεις ημιτελείς τόμους, με τον γενικό τίτλο ***Commentarii*** και αποτελούν σημαντική πηγή για την αναγεννησιακή τέχνη. Το πρώτο μέρος του έργου πραγματεύεται την ιστορία της τέχνης των αρχαίων χρόνων, ενώ στο δεύτερο βιβλίο ο Γκιμπέρτι μελετά τα καλλιτεχνικά έργα του κοντινού παρελθόντος του, περιλαμβάνοντας επίσης μία αυτοβιογραφία. Από τον τρίτο τόμο διασώζονται μόνο

αποσπάσματα, σύμφωνα με τα οποία επρόκειτο πιθανά για ένα αμιγώς θεωρητικό κείμενο.

Το έργο του:

Οι δέκα σκηνές των Πυλών του Παραδείσου:

- *Αδάμ και Εύα*
- *Κάιν και Άβελ*
- *Ιστορία του Νώε*
- *Η φιλοξενία του Αβραάμ και η θυσία του Ισαάκ*
- *Ιακώβ και Ησαύ*
- *Ιστορία του Ιωσήφ*
- *Ιστορία του Μωυσή*
- *Ιστορία του Ιησού του Ναυή*
- *Σαούλ και Δαβίδ*
- *Ο Σολομών και η βασίλισσα του Σαββά*

ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΣ

Ο Μικελάντζελο ντι Λοντοβίκο Μπουοναρότι Σιμόνι γνωστός περισσότερο ως Μιχαήλ Άγγελος, ήταν Ιταλός γλύπτης, ζωγράφος, αρχιτέκτονας και ποιητής της Αναγέννησης, που άσκησε απaráμιλλη επίδραση στην ανάπτυξη της δυτικής τέχνης. Σήμερα αναγνωρίζεται ως ένας από τους σπουδαιότερους δημιουργούς στην ιστορία της τέχνης. Υπήρξε ο μοναδικός καλλιτέχνης της εποχής, του οποίου η βιογραφία εκδόθηκε πριν τον θάνατό του, στους *Βίους* του Τζόρτζιο Βαζάρι, ο οποίος επέλεξε να τον τοποθετήσει στην κορυφή των καλλιτεχνών, χρησιμοποιώντας για τον Μιχαήλ Άγγελο το προσωνύμιο *ο θεϊκός*. Στα δημοφιλέστερα έργα του ανήκουν οι νωπογραφίες που φιλοτέχνησε για το Παπικό παρεκκλήσιο του Βατικανού, το άγαλμα του Δαβίδ και η *Πιετά* στην Βασιλική του Αγίου Πέτρου, στη Ρώμη.

Ο Μιχαήλ Άγγελος γεννήθηκε στην Ιταλία και χαρακτηριζόταν από τον έντονο ζήλο του για τον τομέα της γλυπτικής παρόλο που ασχολήθηκε και με τη ζωγραφική, την ποίηση και την αρχιτεκτονική. Υπήρξε επί της ουσίας αυτοδίδακτος και εμπνεύστηκε αρκετά από αρχαία ελληνικά αγάλματα.

(Διάσημο γλυπτό που απεικονίζει το σώμα του Ιησού στα πόδια της μητέρας του Μαρίας, μετά τη Σταύρωση και την αποκαθήλωση. Το έργο ονομάστηκε **Πιετά** που σήμερα βρίσκεται στην είσοδο του Αγίου Πέτρου.)

(Το άγαλμα του **Δαβίδ**-ένα από τα πιο γνωστά αγάλματα στην ιστορία της γλυπτικής. Ο Μιχαήλ Άγγελος το φιλοτέχνησε πιστεύοντας ότι ο

βιβλικός βασιλιάς Δαβίδ βρισκόταν μέσα στα κομμάτια μαρμάρου κατά τον ίδιο τρόπο που η ψυχή βρίσκεται μέσα στο σώμα του ανθρώπου)

Πυλώνας των έργων του Μιχαήλ Αγγέλου ήταν η απεικόνιση ανθρώπινων μορφών, από όπου διαφαίνεται ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της αναγέννησης που είχε αντίκτυπο και στην τέχνη. Ο Μιχαήλ Άγγελος υπήρξε αδιαμφισβήτητα ένας από τους σπουδαιότερους γλύπτες της εποχής του και τα έργα έχουν διαχρονική αξία. Επίσης, η τέχνη της γλυπτικής του και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της άσκησε τεράστια επίδραση στο Δυτικό κόσμο, που παρήγαγε πολιτισμό με καλούπι τα λαμπρά αυτά επιτεύγματα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^Η

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Σε όλη την Ευρώπη, κατά το 16ο αιώνα, παρατηρείται άνθηση και των γραμμάτων και των επιστημών. Η λογοτεχνία ανθίζει στις εθνικές γλώσσες, οι οποίες έχουν ήδη αποκτήσει την απαιτούμενη εκφραστική επάρκεια. Ανάλογη ανάπτυξη παρουσιάζουν και οι επιστήμες, αλλά μολονότι η επιστημονική παρατήρηση κερδίζει διαρκώς έδαφος, η μαγεία εξακολουθεί να εκτιμάται και κατά την Αναγέννηση. Η χημεία, για παράδειγμα, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αλχημεία ενώ στην αστρονομία διατηρούνται πολλά στοιχεία αστρολογίας. Το μεσαιωνικό πνεύμα συνεχίζει να επικρατεί, δυσχεραίνοντας την προσπάθεια των πρωτοπόρων της επιστήμης να καταρρίψουν τις καθιερωμένες αντιλήψεις.

Άνθρωποι των Γραμμάτων και τα Έργα τους

Στην Ιταλία οι σπουδαιότεροι συγγραφείς είναι: **Ο Νικολό Μακιαβέλι** (1469-1527), που έγραψε το περίφημο πολιτικό-φιλοσοφικό βιβλίο «**Ο Ηγεμόνας**», όπου δείχνει τι οφείλει να πράττει ένας αρχηγός κράτους εναντίον των εχθρών του, για να διατηρήσει την εξουσία του. Η χρήση ακόμη και αθέμιτων μέσων για το σκοπό αυτό επιτρέπεται, και αυτός ο αμοραλισμός στην πολιτική ορολογία ονομάστηκε Μακιαβελισμός.

Ο Μακιαβέλι γεννήθηκε σε μια φτωχή οικογένεια της Φλωρεντίας, αλλά έλαβε ουμανιστική εκπαίδευση και έτσι το 1498 έλαβε το αξίωμα του δευτέρου καγκελαρίου της φλωρεντινής δημοκρατίας. Ασχολούνταν με τη διοίκηση των περιοχών υπό του ελέγχου της Φλωρεντίας και συμμετείχε και σε διπλωματικές αποστολές. Επειδή το 1512 καταλύθηκε η δημοκρατία, ο Μακιαβέλι αποπέμφθηκε από τη θέση του. Ο Μακιαβέλι έγραψε θεατρικά έργα, ποίηση και μυθιστορήματα. Υπήρξε μεταφραστής κλασικών έργων και θεωρείται εκπρόσωπος της λόγιας λατινικής κωμωδίας.

Έργα: «Ο Ηγεμών» (1513), «Λόγος περί των πραγμάτων της Πίζας» (1499), «Λόγος περί της προμήθειας του χρήματος» (1509), «Απεικόνιση

των πραγμάτων της Γαλλίας» (1510), «Απεικόνιση των πραγμάτων της Γερμανίας» (1508-1512)

Ο Αριόστο (1474-1533) είναι ο συγγραφέας του ευτράπελου έπους **«Ρολάνδος μαινόμενος»**, στο οποίο περιγράφει τις περιπέτειες του ερωτοχτυπημένου ανεψιού του Καρλομάγνου. **Ο Τορκουάτο Τάσσο** (1544-1595) έγραψε το έπος **«Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ»**, που είναι εμπνευσμένο από τις Σταυροφορίες και αντανακλά το πνεύμα της Αντιμεταρρύθμισης.

Στη Γαλλία η Αναγέννηση άρχισε την περίοδο του Φραγκίσκου Α', οπότε ο μεγάλος ελληνιστής **Γουλιέλμος Μπυντέ** εξέδωσε πολλά έργα αρχαίων συγγραφέων. **Ο Φραγκίσκος Ραμπελαί** (1494-1553) είναι ο συγγραφέας του σατιρικού μυθιστορήματος **Γαργαντούας και Πανταγκρουέλ**, ενώ ο **Μιχαήλ Μονταίνι** (1533-1592) είναι γνωστός για τα **Δοκίμια** του.

Στην Ισπανία ο **Μιχαήλ Θερβάντες**, που θεωρείται ως ο κορυφαίος των ισπανικών γραμμάτων, είναι ο συγγραφέας του περίφημου μυθιστορήματος **«Δον Κιχώτης»**, στο οποίο αφενός σατιρίζεται ο ιπποτικός βίος, αφετέρου παρουσιάζεται ο άνθρωπος να αιωρείται δραματικά ανάμεσα στο όνειρο και την πραγματικότητα.

Miquel de Cervantes Saavedra

29 Σεπτεμβρίου 1547 – 22 Απριλίου 1616

Ο Μιγκέλ ντε Θερβάντες Σααβέδρα (29 Σεπτεμβρίου 1547 – 22 Απριλίου 1616) ήταν Ισπανός λογοτέχνης, ποιητής και θεατρικός συγγραφέας. Το έργο του ανήκει χρονικά στη «χρυσή εποχή» (περ. 1492-1648) της Ισπανίας, κατά την οποία παρατηρήθηκε μία εξαιρετική άνθιση στις τέχνες, ενώ ο ίδιος αποτελεί έναν από τους μείζονες λογοτέχνες παγκοσμίως. Το διασημότερο μυθιστόρημά του, ο Δον Κιχώτης, συγκαταλέγεται στα κλασικά έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, μεταφρασμένο σε περισσότερες από εξήντα γλώσσες και έχοντας υποβληθεί σε συστηματική ανάλυση και κριτικό σχολιασμό από το 18ο αιώνα.

Βιογραφία - Έργο

Ο Θερβάντες γεννήθηκε στη ισπανική πόλη Αλκαλά ντε Ενάρες, περίπου 30 χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Μαδρίτης, αν και για αρκετά χρόνια πολυάριθμα χωριά ή πόλεις της Ισπανίας διεκδίκησαν τον τίτλο της γενέτειράς του. Ήταν ο τέταρτος από τα συνολικά επτά παιδιά της οικογένειάς του. Καταγόταν από οικογένεια πρώην ευγενών, γιος του χειρουργού και πρακτικού ιατρού Ροδρίγο ντε Θερβάντες και της Λεονόρ ντε Κορτίνας, πιθανώς εβραϊκής καταγωγής που αργότερα μεταστράφηκαν στον καθολικισμό.

Για τα νεανικά του χρόνια, τα οποία χαρακτηρίστηκαν από συχνές μετακινήσεις της οικογένειάς του σε πολυάριθμες ισπανικές πόλεις όπου εξασκούσε το επάγγελμά του ο πατέρας του, διαθέτουμε λίγες πληροφορίες, όπως και για την εκπαίδευσή του. Σύμφωνα με μία διαδεδομένη αντίληψη, εκπαιδεύτηκε για ένα διάστημα στο

περιβάλλον Ιησουιτών, πιθανώς στην Κόρδοβα, στη Σεβίλη ή στη Σαλαμάνκα. Σε αντίθεση με την πλειοψηφία των Ισπανών λογοτεχνών της εποχής του, ο Θερβάντες δε φοίτησε στο πανεπιστήμιο και για την εκπαίδευσή του δεν είναι τίποτα γνωστό, κι αυτό εξαιτίας των συχνών μετακινήσεων της οικογένειας για τις ανάγκες του πατρικού επαγγέλματος.

Από νεαρή ηλικία φανέρωσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία και εξελίχθηκε σε δεινό αναγνώστη λογοτεχνικών έργων. Την περίοδο κατά την οποία η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στη Μαδρίτη, φοίτησε κοντά στον ουμανιστή Χουάν Λόπεθ ντε Όγιος, ο οποίος ξεχώρισε τον Θερβάντες για την κλίση του στα γράμματα. Ερχόμενος σε επαφή με τα ουμανιστικά ιδεώδη που δονούσαν την Ευρώπη, τα πρώτα γραπτά του Θερβάντες αντικατοπτρίζουν τις ανθρωπιστικές και κοσμικές του ιδέες, αλλά και την ευρύτατη λογοτεχνική γνώση του.

Το 1569, ο Θερβάντες εγκαταστάθηκε στην Ιταλία. Στη Ρώμη προσέφερε τις υπηρεσίες του ως αυλάρχης. Η θέση του θα μπορούσε να του εξασφαλίσει την ανέλιξή του στην παπική Αυλή. Την εγκατέλειψε όμως, άφησε κάτω την πένα κι έπιασε το όπλο, καθώς οι βιοποριστικές του ανάγκες τον καλούσαν στον πόλεμο. Το 1570 ξεκίνησε να υπηρετεί στο πεζικό σώμα του ισπανικού στρατού στη Νάπολι που θα εμπλεκόταν στον πόλεμο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τα χριστιανικά βασίλεια της Ευρώπης. Το 1571 υπηρέτησε ως υπαξιωματικός στο πολεμικό πλοίο Μαρκέσα. Πολέμησε νικηφόρα στη ναυμαχία της Ναυπάκτου (7 Οκτωβρίου 1571) εναντίον του οθωμανικού στόλου, αμφισβητώντας για πρώτη φορά την κυριαρχία του στη Μεσόγειο. Η στάση του Θερβάντες υπήρξε γενναία, αρνούμενος να περιοριστεί στα «μετόπισθεν» παρά το γεγονός πως είχε πυρετό και ήταν ίσως προσβεβλημένος από ελονοσία.

Κατά τη διάρκεια της μάχης τραυματίστηκε δύο φορές στο στήρνο, ενώ ένας τρίτος τραυματισμός προκάλεσε μόνιμη βλάβη, αχρηστεύοντας το αριστερό του χέρι το οποίο θα παραμείνει παράλυτο για το υπόλοιπο της ζωής του. Το 1575, έβαλε πλώρη για την Ισπανία. Η γαλέρα με την οποία έπλεε δέχθηκε επίθεση από πειρατές και ο Θερβάντες συνελήφθη μαζί με τον αδελφό του Ροδρίγο και μεταφέρθηκε αιχμάλωτος στο Αλγέρι, όπου παρέμεινε για πέντε χρόνια ως δούλος. Επιστρέφοντας στην Ισπανία το 1584 παντρεύτηκε ενώ νωρίτερα είχε ήδη αποκτήσει μία κόρη. Τον επόμενο χρόνο, εκδόθηκε το πρώτο λογοτεχνικό έργο του, με τίτλο «Γαλάτεια», ένα ποιμενικό μυθιστόρημα. Με την έκδοση του πρώτου βιβλίου του, ο Θερβάντες κατάφερε να αποκτήσει περιορισμένη φήμη, υποστηριζόμενος εν μέρει και από ένα στενό κύκλο λογοτεχνών, χωρίς ωστόσο να γνωρίσει την καταξίωση που θα ερχόταν αρκετά χρόνια αργότερα.

Προσπάθησε τότε να εισβάλει στη θεατρική κοινότητα της Ισπανίας, καθώς η δραστηριότητα παραήταν επικερδής για τους συγγραφείς θεατρικών έργων. Το 1585, υπέγραψε συμβόλαιο συνεργασίας με ένα θεατρικό επιχειρηματία της Μαδρίτης. Παρά την ταλαντούχα πένα του όμως αποτυγχάνει και πάλι να βρει εμπορική επιτυχία. Από τα 20 θεατρικά που έγραψε σώζονται μόλις δύο τραγωδίες, «Η πολιορκία της

Νουμαντίας» και «Η ζωή στο Αλγέρι».

Η αδυναμία του να καταξιωθεί ως λογοτέχνης τον οδήγησε στην αναζήτηση διαφορετικής κατεύθυνσης και το 1587 διορίστηκε ως υπεύθυνος επισιτισμού και εφοδιασμού της ισπανικής αρμάδας, ενώ τον επόμενο χρόνο εγκαταστάθηκε στη Σεβίλλη. Η οικονομική διαχείριση που επωμίστηκε επισκιάστηκε από καταχρήσεις, για τις οποίες φυλακίστηκε δύο φορές. Από το 1594 μέχρι το 1596 εργάστηκε ως φοροεισπράκτορας αλλά φυλακίζεται αντιμετωπίζοντας εκ νέου την κατηγορία της κατάχρησης. Ο Θερβάντες επιστρέφει στη φυλακή, αφορίζεται από την εκκλησία της Σεβίλλης και στην περίοδο του εγκλεισμού του, 1596-1598, σχεδίασε το γενικό περίγραμμα της ιστορίας που θα άλλαζε μια για πάντα την πορεία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας! Μέσα στη φυλακή, αρχίζει να γράφει τις πρώτες γραμμές του «Δον Κιχώτη». Όταν αποφυλακίστηκε, τα ίχνη του χάνονται και είναι αρκετά πιθανό να επέστρεψε στη φυλακή μεταξύ 1600-1603, αν και για την περίοδο μόνο θεωρίες μπορούν να διατυπωθούν. Στο διάστημα αυτό έγραφε νυχθημερόν την ιστορία που θα τον έστελνε στο πάνθεον της γραφής.

Τον Ιανουάριο του 1605 εκδόθηκε το σημαντικότερο έργο του Θερβάντες, «Ο Δον Κιχώτης», με πλήρη τίτλο «Ο ευφάνταστος ευπατρίδης Δον Κιχώτης της Μάντσας» με τις περιπέτειες του ηλικιωμένου Δον Κιχώτη και του πιστού του υπηρέτη Σάντσο Πάντσα. Είναι το πρώτο μυθιστόρημα που εκτυπώθηκε και εκδόθηκε σε δυο μέρη, το 1605 και το 1615. Επηρέασε σημαντικά την ισπανική λογοτεχνία και είναι από τα πιο εμπνευσμένα έργα της νεότερης δυτικής λογοτεχνίας. Περιγράφει τις περιπέτειες του Αλόνσο Κιχάνο, ενός απλού αγρότη ο οποίος έχοντας διαβάσει πολλά βιβλία για τον ιπποτισμό, πιστεύει ότι είναι ιππότης και παίρνει το όνομα Δον Κιχώτης.

Το 1613 εκδόθηκαν οι «Υποδειγματικές νουβέλες», σειρά 12 διηγημάτων που γέννησαν το διήγημα στην ισπανική λογοτεχνία. Τον επόμενο χρόνο εκδόθηκε το «Ταξίδι στον Παρνασσό», ένα μακροσκελές αλληγορικό ποίημα. Το 1615 εκδόθηκαν οκτώ θεατρικά έργα του, γνωστά ως «οι Οκτώ κωμωδίες», συνοδευόμενα από σύντομα μέρη που απαγγέλλονταν συνήθως στα διαλείμματα των θεατρικών πράξεων. Ο Θερβάντες πέθανε στις 22 ή 23 Απριλίου του 1616.

Ακόμα, στο θέατρο διακρίθηκαν μεγάλοι δραματουργοί όπως ο **Καλντερόν** και ο πολυγραφότατος **Λόπε ντε Βέγκα**. Στην Πορτογαλία διακρίνεται ο **Λουδοβίκος Καμόενς** (1524-1580), συγγραφέας του έπους «**Λουζιτανοί**», που είναι εμπνευσμένο από τις περιπέτειες των πορτογάλων θαλασσοπόρων. Στην Αγγλία ζει ο μεγαλύτερος θεατρικός συγγραφέας των νεότερων χρόνων **Ουίλιαμ Σαίξπηρ** (1564-1616), του οποίου τα 37 θεατρικά έργα εξακολουθούν να παίζονται σε όλο τον κόσμο και να συγκινούν με τις αιώνιες αλήθειες που περιέχουν. Τα δημοφιλέστερα έργα του είναι: «**Άμλετ**», «**Οθέλλος**», «**Μάκβεθ**», «**Βασιλιάς Ληρ**», «**Ιούλιος Καίσαρ**», «**Ρωμαίος και Ιουλιέτα**», «**Εμπορος της Βενετίας**». Ο **Τόμας Μουρ** είναι γνωστός κυρίως για το έργο του «**Ουτοπία**», όπου προσπαθεί να δώσει λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα που μέχρι σήμερα απασχολούν τον άνθρωπο.

Άνθρωποι των Επιστημών και τα έργα τους

Τρεις είναι οι κορυφαίοι αναγεννησιακοί επιστήμονες που άνοιξαν το δρόμο της νεότερης επιστήμης: **Ο Κοπέρνικος, ο Παράκελσος και Ο Βεζάλ**. Ο πολωνός Νικόλαος Κοπέρνικος (1473-1543) διατύπωσε τη θεωρία του ηλιοκεντρικού συστήματος, που πρώτος είχε συλλάβει τον 3ο αιώνα π.Χ. ο Αρίσταρχος ο Σάμιος. Ο Ελβετός γιατρός Θεόφραστος Παράκελσος (1493-1541) διατύπωσε επαναστατικές θεωρίες για τη χημεία, την ιατρική και τη φαρμακευτική. Ο φλαμανδός Αντρέ Βεζάλ (1514-1564) ασχολήθηκε με την ανατομία και αποκάλυψε τα μυστικά του ανθρώπινου σώματος, με βάση επιστημονικές παρατηρήσεις.

Nikolaj Kopernik

19 Φεβρουαρίου 1473 – 21 Μαΐου 1543

Ο **Νικόλαος Κοπέρνικος** ήταν αναγεννησιακός μαθηματικός και αστρονόμος, ο οποίος διατύπωσε το ηλιοκεντρικό μοντέλο του σύμπαντος, τοποθετώντας τον Ήλιο και όχι τη Γη στο κέντρο του. Υποστήριξε την ηλιοκεντρική θεωρία, την άποψη δηλαδή ότι η Γη και τα άλλα σώματα του Ηλιακού συστήματος περιστρέφονται γύρω από τον Ήλιο, σε αντίθεση με την τότε επίσημη γεωκεντρική θεωρία, που ήθελε τη Γη ακίνητη και κέντρο του κόσμου. Άνοιξε έτσι το δρόμο για τους αστρονόμους της επόμενης γενιάς (ειδικά τον Κέπλερ) αλλά και την Επιστημονική Επανάσταση του 17^{ου} αι..

Εξέδωσε το βιβλίο «De Revolutionibus Orbium Coelestium Libri VI» («Έξι Βιβλία για τις Περιστροφές των Ουρανίων Σφαιρών»), το οποίο αποτέλεσε τη βάση για την εξέλιξη της σύγχρονης Αστρονομίας.

Ο Νικόλαος Κοπέρνικος γεννήθηκε στο Τορν της Πρωσίας (σημερινό Τόρουν της Πολωνίας). Ο πατέρας του ήταν εύπορος έμπορος χαλκού και επιχειρηματίας, αλλά πέθανε όταν ο Νικόλαος ήταν μόλις δέκα ετών. Έτσι η μητέρα του κι ο αδερφός της ανέλαβαν την ανατροφή αυτού και των αδερφών του. Έστειλε το γιο της, στο Πανεπιστήμιο της Κρακοβίας να σπουδάσει Ιατρική, Θεολογία, Μαθηματικά και Αστρονομία με την οποία και συναρπάζεται. Όταν ο θείος του έγινε επίσκοπος, ο Κοπέρνικος προσελήφθη στον καθεδρικό ναό. Εξασφάλισε με αυτό τον τρόπο ένα σταθερό εισόδημα, που του έδωσε τη δυνατότητα να σπουδάσει στην Ιταλία και επιστρέφοντας να συνεχίσει το πάθος του: τη μελέτη του ουρανού.

Το 1496 ο Κοπέρνικος πήγε στην Ιταλία για να σπουδάσει Εκκλησιαστικό Δίκαιο στο Πανεπιστήμιο της Μπολόνια με σκοπό να επιστρέψει και να γίνει κι αυτός επίσκοπος. Στο Πανεπιστήμιο της Μπολόνια, το πάθος του για τη γεωγραφία και την αστρονομία είχαν ενθαρρυνθεί από ένα καθηγητή μαθηματικών τον Domenico Maria De Novara του οποίου γίνεται βοηθός. Οι πρώτες αστρονομικές παρατηρήσεις που έκανε μνημονεύονται στο «De Revolutionibus».

Το 1503 παίρνει το διδακτορικό του στο Κανονικό Δίκαιο από το Πανεπιστήμιο της Φερράρα. Φαίνεται ότι τότε ήρθε για πρώτη φορά σε επαφή με τις θεωρίες των αρχαίων περί κινήσεως της Γης, και απέκτησε τις πρώτες αμφιβολίες για το ότι η Γη ήταν ακίνητη στο κέντρο του Σύμπαντος.

Επιστρέφοντας στην Πολωνία, έγινε μέλος της κυβέρνησης της Βάρμιας, ενώ σαν γιατρός, είχε για πελάτες τους πλουσιότερους ανθρώπους της πρωτεύουσας. Όμως έχανε πολλές ώρες με το να εξετάζει δωρεάν τους φτωχούς. Και στον ελεύθερο χρόνο του, μελετούσε αστρονομία που ήταν η προτίμησή του.

Το 1514 κυκλοφόρησε μεταξύ των φίλων του το Commentariolus («Μικρή Ερμηνευτική Πραγματεία»), εξασέλιδο χειρόγραφο κείμενο με τις ιδέες του για το Ηλιοκεντρικό Σύστημα που πρέπει να γραφτηκε μεταξύ 1507 και 1514.

Μετά το 1514, κατ' εντολή της Καθολικής Εκκλησίας, ασχολήθηκε για να βελτιώσουν το ημερολόγιο. Την εποχή εκείνη, είχε θεωρηθεί αναγκαία μία τροποποίηση του Ιουλιανού Ημερολογίου, κάτι που αποτελούσε έναν από τους κύριους λόγους που η Εκκλησία χρηματοδοτούσε την αστρονομική έρευνα. Ο ανοιχτός πόλεμος της Καθολικής εκκλησίας εναντίον των αστρονόμων με τις νέες ιδέες, κατατρόμαξε τον Γαλιλαίο. Όχι όμως τον Κοπέρνικο. Τούτος στάθηκε αμετακίνητος στα επιστημονικά του συμπεράσματα, δίχως να λογαριάζει τις απειλές του Πάπα.

Ο Κοπέρνικος μελέτησε προσεκτικά τα έργα του Πτολεμαίου, που ήταν ο πρώτος που πίστευε πως υπάρχει κίνηση πλανητών. Ως τότε η αστρονομία ήταν γεμάτη δεισιδαιμονίες. Οι αρχαίοι πίστευαν πως οι πλανήτες μένουν ακίνητοι, εκτός αν κινηθούν από τους θεούς. Ύστερα από προσεκτικές μελέτες ο Κοπέρνικος διαφώνησε με τη θεωρία του

Πτολεμαίου πως η Γη είναι ακίνητη και πως ο Ήλιος, η Σελήνη και τα άστρα κινούνται γύρω της και διατύπωσε τη δική του θεωρία.

Υποστήριξε την ηλιοκεντρική θεωρία, την άποψη δηλαδή ότι ο ήλιος ήταν το κέντρο του ηλιακού συστήματος και η Γη και τα άλλα σώματα του Ηλιακού Συστήματος περιστρέφονται περί τον άξονά τους και κινούνταν γύρω από τον Ήλιο, σε αντίθεση με την τότε επίσημη γεωκεντρική θεωρία, που ήθελε τη Γη ακίνητη και κέντρο του κόσμου. Πέρα από την ηλιοκεντρική θεωρία, οι παρατηρήσεις του Κοπέρνικου αποτέλεσαν λίγα μόλις χρόνια μετά το θάνατό του τη βάση για τη σύνταξη των «Πρωσικών Πινάκων». Οι πίνακες αυτοί χρησιμοποιήθηκαν για την ημερολογιακή μεταρρύθμιση του Πάπα Γρηγόριου ΙΓ', αλλά και από ναυτικούς και θαλασσοπόρους εξερευνητές, που κατά τους προηγούμενους αιώνες συμβουλευόνταν τον «Πίνακα των Αστέρων». Η ηλιοκεντρική του αυτή επανάσταση καταδικάστηκε από τον Martin Luther.

Νικόλαος Κοπέρνικος, Για τις κινήσεις των ουράνιων σωμάτων

Η Ηλιοκεντρική θεωρία: «Μετά από μικρές έρευνες είμαι πεπεισμένος ότι: ο ήλιος μένει σταθερός, περιστοιχιζόμενος από πλανήτες που περιστρέφονται γύρω του και αυτός είναι το κέντρο και η πηγή φωτός: η Γη είναι ένας πλανήτης υποκείμενος σε διττή κίνηση. Η ημερήσια και ετήσια κίνησή του και η περιοδική επάνοδος των εποχών είναι το αποτέλεσμα της περιστροφής της Γης γύρω από τον άξονά της και της περιοδικής κίνησής της γύρω από τον ήλιο.»

Αντρέ Βεζάλ, Για την κατασκευή του ανθρώπινου σώματος, 1543

Η Ανατομία

«Η ανατομία εφαρμοζόταν τότε μ' έναν πολύ επιφανειακό τρόπο ώστε, έχοντας εκπαιδευθεί μόνος μου, χωρίς οδηγό, στο να ανατέμνω ζώα, κατά τη διάρκεια της τρίτης τομής στην οποία ευτυχώς παρευρισκόμουν, οι συνάδελφοι μου και οι καθηγητές μου με παρότρυναν και έκανα δημόσια μια τομή πιο μεγάλη από ό,τι έπρεπε και που όφειλε να περιορίζεται, όπως το απαιτεί η συνήθεια, σχεδόν αποκλειστικά στα σπλάχνα. Μετά από λίγον καιρό έκαμα μια δεύτερη τομή. Σχέδιό μου ήταν να αποκαλύψω τους μύες του χεριού και να ανατάμω πιο βαθιά τα σπλάχνα».

Το έργο των πρωτοπόρων επιστημόνων της Αναγέννησης συνέχισαν λίγο αργότερα άλλοι σημαντικοί επιστήμονες. Ο **Ιωάννης Κέπλερ** (1571-1630) διατύπωσε τους νόμους της κίνησης των πλανητών.

Ο Κέπλερ ήταν Γερμανός αστρονόμος, μαθηματικός και συγγραφέας ενώ άσκησε κατά καιρούς την αστρολογία για βιοποριστικούς λόγους. Είναι περισσότερο γνωστός ως «ο νομοθέτης του ουρανού» από τους φερώνυμους Νόμους που αφορούν την κίνηση των πλανητών γύρω από τον Ήλιο και περιγράφονται στα έργα του “Astronomia Nova”, “Harmonices Mundi” κ.α. Αυτά τα έργα αποτελούν θεμελίωση της θεωρίας του Νεύτωνα για τη δύναμη της έλξεως. Έργα: «Κοσμογραφικό Μυστήριο» (1596), «Περί των περισσότερο ασφαλών θεμελιών της Αστρολογίας» (1601), «Νέα Αστρονομία» (1609), «Η αρμονία των κόσμων» (1619).

Ο **Γαλιλαίος** ολοκλήρωσε και επιβεβαίωσε τη θεωρία του Κοπέρνικου, αλλά για τις ιδέες του οδηγήθηκε στην Ιερή Εξέταση. Τέλος, ο άγγλος **Φραγκίσκος Βάκων** (1561-1626) συνέβαλε στην εξέλιξη της επιστήμης αναδεικνύοντας την πρωταρχική σημασία του πειράματος και της εμπειρίας.

Από τη δικαστική απόφαση της Ιερής Εξέτασης.

Η κατηγορία κατά του Γαλιλαίου: «Η άποψη ότι ο ήλιος είναι ακίνητος στο κέντρο του σύμπαντος είναι παράλογη, φιλοσοφικά λανθασμένη και απόλυτα αιρετική, γιατί έρχεται σε αντίθεση με την Αγία Γραφή, Η άποψη ότι η Γη δεν είναι το κέντρο του σύμπαντος και περιστρέφεται καθημερινά είναι φιλοσοφικά λανθασμένη και αυθαίρετη δοξασία».

Παράκελσος (1493-1541)

Η Ιατρική: «Πολλές φορές σκέφτηκα ότι η ιατρική είναι μια τέχνη αβέβαιη και ριψοκίνδυνη και ότι σπάνια η πρακτική της περιποιεί τιμή, διότι ενώ θεραπεύει έναν, σκοτώνει δέκα. Συχνά εγκατέλειψα την ιατρική, για να αφοσιωθώ σε άλλο πράγμα, όμως πάντοτε επέστρεφα. Θυμήθηκα τα λόγια του Χριστού: ο άρρωστος έχει ανάγκη τον γιατρό και όχι ο υγιής. Ιδού η ευχή μου: να τελειοποιήσω την τέχνη της ιατρικής και να μην εγκαταλείψω ποτέ αυτόν τον σκοπό. Για όσο διάστημα μου επιτρέψει ο Θεός, να αντισταθώ σε αυθαίρετες διδαχές. Ύστερα, να αγαπώ τους ασθενείς περισσότερο από τον εαυτό μου. Να μην προβαίνω σε καμιά θεραπεία χωρίς να την έχω κατανοήσει. Να μην

*ζητώ χρήματα χωρίς να τα αξίζω. Να μην έχω εμπιστοσύνη σε κανένα
φαρμακοποιό και να μην προκαλέσω καμιά βλάβη σε παιδί. Να μην
φαντάζομαι, αλλά να γνωρίζω».*

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την Ερευνητική Εργασία **«Η γνωριμία με την τέχνη της Αναγεννήσεως, δημιουργός πολιτιστικής και καλλιτεχνικής παιδείας»** αποκομίσαμε αρκετές γνώσεις σχετικά με την τέχνη την εποχή της Αναγέννησης, αποκτήσαμε πολιτιστική και καλλιτεχνική παιδεία, διευρύνουμε τους ορίζοντές μας, προσεγγίσαμε έργα τέχνης, αντιληφθήκαμε τη σχέση της καλλιτεχνικής δημιουργίας με την πολιτισμική εξέλιξη και συνειδητοποιήσαμε ότι η τέχνη είναι έκφραση κοινωνικοοικονομικών , πολιτιστικών και άλλων παραμέτρων . Διαπιστώσαμε ότι η τέχνη αυτής της περιόδου στηρίχτηκε και διαιώνισε την τέχνη της ελληνικής κλασικής αρχαιότητας και ασκεί σημαντική επίδραση και στη σημερινή εποχή στον κόσμο της τέχνης, της τεχνολογίας και της διαφήμισης.

Βέβαια, λόγω του περιορισμένου χρόνου δεν κάναμε εξαντλητική έρευνα αλλά παρουσιάσαμε ότι θεωρήσαμε πιο ενδιαφέρον και σημαντικό.

ΠΗΓΕΣ

- ✓ Βικιπαίδεια
- ✓ <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Humanismus.htm>
- ✓ «Ιστορία της τέχνης» , Γ' Λυκείου
(<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C111/62/475,1798/>)
- ✓ Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου (565-1815)
(<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/179/1259,4541/>)